



## **DIAGNOZA ŚRODOWISKOWA W ZAKRESIE GRUP ZAGROŻONYCH ZJAWISKIEM PRZEMOCY**

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej przy pomocy instytucji współpracujących w projekcie pt.: „PRZEMOC – już nigdy więcej” realizowanego w ramach Programu Osłonowego „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie” współfinansowanego ze środków Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej opracował diagnozę środowiskową w zakresie grup zagrożonych zjawiskiem przemocy.

Przemoc w rodzinie zwana również przemocą domową to: *„jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”*.

Ofiara przemocy w rodzinie to osoba dotknięta przemocą domową, niezależnie od płci, wieku, stanu zdrowia oraz sprawności intelektualnej. Należy podkreślić, iż z psychologicznego punktu widzenia świadkowie związani z rodziną - zwłaszcza dzieci, mimo iż nie pozostają bezpośrednimi ofiarami zachowań agresywnych, ponoszą takie same koszty emocjonalne jak same ofiary, doznają głębokich urazów i wymagają również pomocy oraz oddziaływań terapeutycznych. Ofiary przemocy w rodzinie są najczęściej bezradne. Boją się zwrócić o pomoc. Poczucie bezradności może spowodować, że koszmar będzie trwać latami.

Ujawnienie i przerwanie przemocy jest trudne również ze względu na społeczne postrzeganie problemu. W mentalności funkcjonuje wiele fałszywych przekonań na temat zjawiska i samych ofiar. Oto niektóre spośród mitów i stereotypów funkcjonujących w społeczeństwie:

- *„Przemoc w rodzinie to sprawa prywatna, nikt nie powinien się wtrącać”* – przemoc domowa jest przestępstwem ściganym i podlegającym karze tak samo, jak podejmowanie zachowań agresywnych wobec osób obcych.

- **„Przemoc zdarza się tylko w rodzinach patologicznych”** – przemoc domowa występuje wśród rodzin o różnym statusie materialnym, wieku, wykształceniu, niezależnie od stanu majątkowego, ani np. pochodzenia społecznego.
- **„Jeśli ktoś jest bity, to znaczy, że sam sobie na to zasłużył”** – nic nie usprawiedliwia zachowań przy użyciu przemocy. Nikt nie ma prawa znęcać się (niezależnie od formy) nad drugim człowiekiem, niezależnie od zachowania potencjalnej ofiary przemocy.
- **„O przemocy mówimy tylko wtedy, kiedy są jej wyraźne ślady na ciele ofiary”** – przemocą równie dotkliwą i mającą identyczne konsekwencje jak znęcanie fizyczne są np. psychiczne formy agresji skierowane do członków rodziny, w tym grożenie, zastraszanie, poniżanie, wyzywanie, zmuszanie do niechcianych czynności.
- **„Policja nie powinna interweniować w sprawach rodzinnych”** – przemoc nie jest sprawą rodzinną. Jest przestępstwem ściganym przez prawo i obwarowanym karą. Policja zobowiązana jest zapewnić ochronę i bezpieczeństwo osobom pokrzywdzonym przestępstwem, a także ścigać sprawców czynów kolidujących z literą prawa.
- **„To był jednorazowy incydent, nigdy już się nie powtórzy...”** – Przemoc w rodzinie bardzo rzadko jest wyłącznie incydem, mimo iż sprawcy zazwyczaj bardzo zależy, aby ofiara jego zachowań miała taki obraz sytuacji. Przemoc domowa zazwyczaj się powtarza, chyba że zostaną podjęte szybkie, zdecydowane i skuteczne działania zmierzające do eliminacji zachowań z udziałem przemocy.
- **„Gdyby ofiara naprawdę cierpiała, to odeszłaby od sprawcy”** – nikt nie lubi być bitym i poniżanym. To, że osoby doświadczające przemocy pozostają w destrukcyjnych związkach, wynika zarówno z nacisków sprawcy, mechanizmów psychologicznych uwikłania w przemoc oraz obiektywnie istniejących trudności natury ekonomicznej, mieszkaniowej itp.
- **„Gwałt w małżeństwie nie istnieje”** – każdy ma prawo do decydowania o swoim życiu intymnym. Akt zawarcia małżeństwa nie odbiera tego prawa.
- **„Przyczyną przemocy w rodzinie jest alkohol”** – alkohol nie jest odpowiedzialny za przemoc. Alkohol jedynie zmniejsza kontrolę nad zachowaniem, które podejmuje przecież konkretna osoba. Nawet uzależnienie od alkoholu czy innych środków psychoaktywnych nie zwalnia z odpowiedzialności za czyny podejmowane pod wpływem substancji odurzających.

- *„Ofiary przemocy w rodzinie akceptują przemoc”* - ofiary przemocy domowej zawsze próbują się bronić. Zazwyczaj ich indywidualne działania nie są jednak bardzo skuteczne.
- *„Osoby używające przemocy muszą być chore psychicznie”* – nie ma bezpośredniego związku pomiędzy stosowaniem przemocy a jakąkolwiek chorobą. Przemoc jest demonstracją siły, gestem przejęcia kontroli i władzy nad drugą osobą.
- *„Nie ujawnia się tajemnic rodzinnych”* – nie można przełamać przemocy, bez złamania muru izolacji i milczenia.

Grupę badawczą, a zarówno niezbędną podstawę do stworzenia diagnozy, stanowili uczniowie Zespołu Szkół z dodatkową nauką języka białoruskiego im. Ziemi Orłańskiej w Orli: klasy IV-VI Szkoły Podstawowej oraz klasy I-III Gimnazjum. Wymienione klasy zostały wyłonione na podstawie analizy sytuacji wychowawczej w środowisku szkolnym opartej na:

- ✓ wywiadach z uczniami, nauczycielami, rodzicami;
- ✓ obserwacji zachowań uczniów;
- ✓ kartach zachowań agresywnych uczniów;
- ✓ uwagach w uczniowskich zeszytach wychowawczych;
- ✓ negatywnych/pozytywnych wpisach w dziennikach klasowych;
- ✓ dokumentacji wychowawców klasowych i pedagoga szkolnego;
- ✓ ankiet przeprowadzonych w klasach IV-VI Szkoły Podstawowej (24 uczniów) oraz w klasach I-III Gimnazjum (45 osób).

W sumie w przeprowadzonym badaniu wzięło udział 69 uczniów ze szkół: podstawowej i gimnazjum. Odbywało się ono w czasie zajęć lekcyjnych, miało postać ankiety składającej się z 8 pytań zamkniętych. Badanie miało na celu analizę wiedzy i przekonań uczniów Szkoły Podstawowej oraz gimnazjalistów na temat sprawców, ofiar, nasilenia zjawiska przemocy w rodzinie. Analiza dotyczyła relacji młodych mieszkańców gminy Orli z rodzicami, ich poczucia bezpieczeństwa w domu oraz wiedzy na temat zjawisk przemocy w rodzinie w najbliższym otoczeniu. Zjawisko przemocy w środowisku młodych ludzi staje się problemem coraz bardziej aktualnym i wymagającym podjęcia odpowiednich rozwiązań. Poziom agresywności dorastającej młodzieży wzrasta, liczne są również akty przemocy dokonywane przez dzieci i młodzież wobec ich rówieśników. Agresja ujawniająca się w szkole często ma swoje źródła w przemocy domowej, kiedy rodzice uczą swoje dzieci niewłaściwych wzorców reagowania i wchodzenia w kontakty z innymi ludźmi. Przeprowadzone ankiety w Zespole Szkół w Orli pozwalają przyjrzeć się dokładniej nasileniu zjawiska agresji w środowisku rodzinnym, a także przeanalizować postawy wychowawcze rodziców wobec własnych dzieci.

Podstawowym pytaniem, jakie zostało skierowane do uczniów szkoły podstawowej i gimnazjum w Orli była kwestia tego czy czują, iż nie są w stanie sprostać oczekiwaniom swoich rodziców. Analiza odpowiedzi pozwala ocenić, w jakim stopniu uczniowie postrzegają domowe relacje z rodzicami. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że zdecydowana większość gimnazjalistów (58%) oraz uczniów szkoły podstawowej (62%) uznaje, iż powyższa sytuacja ich nie dotyczy. Natomiast 42% (gimnazjum) i 37,5% (szkoła podstawowa) uczniów czuje czasami, iż nie jest w stanie sprostać oczekiwaniom swoich rodziców. Zdecydowana większość uczniów z terenów Gminy Orla wydaje się mieć przyjazne relacje z rodzicami.

Badania koncentrowały się również na relacjach uczniów z rodzicami i postawach wychowawczych rodziców wobec własnych dzieci. 2% uczniów gimnazjum stwierdziło, iż rodzice zapewniają mu podstawowe potrzeby, lecz nie interesują się ich codziennymi problemami oraz prawie nigdy z nimi nie rozmawiają, powyższa sytuacja dotyczy również 12,5% uczniów szkoły podstawowej. Podobny układ procentowy przedstawia się w odpowiedziach uczniów, iż sytuacja jest zbliżona do wskazanej: 13% (gimnazjum) oraz 12,5% (szkoła podstawowa). Jednocześnie 87% (gimnazjum) i 87,5% (szkoła podstawowa) uczniów uważa, iż nie boryka się z takimi problemami. W odniesieniu do w/w postaw wychowawczych rodziców, w ankiecie pojawiło się pytanie o stosowanie kar wobec dzieci i formę, jaką ewentualne kary przybierają, 11% (gimnazjum) i 8% (szkoła podstawowa) uczniów przyznaje, iż rodzice krzyczą na nich, używając przy tym poniżających oraz pogardliwych słów. 6,6% (gimnazjum) i 12,5% (szkoła podstawowa) uczniów twierdzi, iż zdarza się, że wobec nich stosuje się środek wychowawczy w postaci klapsa nawet za drobne przewinienie.

W dzisiejszych czasach rosnąca agresja w środowisku dzieci i młodzieży staje się problemem narastającym i wymagającym podjęcia aktywnych działań, umożliwiających zwiększenie bezpieczeństwa młodych ludzi. 2% uczniów gimnazjum oraz 8% uczniów szkoły podstawowej przyznało, iż znaleźli się w takiej sytuacji, w której koledzy ze szkoły im grozili lub próbowali ich pobić. Tylko 4% uczniów gimnazjum czuje się nielubianymi i odtrącanymi przez klasę. W szkole podstawowej powyższa sytuacja dotyczy aż 12,5% uczniów. Natomiast zdecydowana większość uczniów z obu szkół (96% gimnazjum i 87,5% szkoła podstawowa) czuje się dobrze zarówno w szkole jak i w klasie. Podobnie w przypadku pytania czy uczniowie czuli się zagrożeni bądź nieszczęśliwi z powodu przykrych sytuacji w szkole lub w domu większość uczniów 78% (gimnazjum) i 50% (szkoła podstawowa) twierdzi, iż nigdy nie mieli do czynienia z takimi uczuciami. Natomiast czasami w takiej sytuacji emocjonalnej znalazło się 22% gimnazjalistów i 46% uczniów szkoły podstawowej. Padła również odpowiedź, iż 4% uczniów często styka się z powyższymi odczuciami.

Interesowało nas również, do kogo uczniowie zwracają się o pomoc w trudnych sytuacjach. Najczęściej pojawiały się następujące odpowiedzi: do rodziców, wychowawcy, pedagoga czy też do starszej koleżanki. Z kolei 38% (gimnazjum) i 31,5% (szkoła podstawowa) uczniów przyznało, iż nigdy nie proszą nikogo o pomoc we wskazanej wyżej sytuacji.

Podsumowując badania przeprowadzone w Gminie Orla, z domowych doświadczeń dzieci i młodzieży, do przykrych, należy zaliczyć:

- wygórowane oczekiwania ze strony rodziców;
- brak czasu dla dzieci;
- brak umiejętności rozumienia własnych dzieci;
- niska kultura języka;
- problemy z utrzymaniem dyscypliny;
- zbyt słaba kontrola.

Biorąc pod uwagę powyższe wyniki wskazane jest:

- ✓ tworzenie bezpiecznej i ciepłej atmosfery w domu;
- ✓ wzmocnienie poczucia własnej wartości dzieci i młodzieży;
- ✓ nauka i ćwiczenia zachowań asertywnych w celu niwelowania agresji;
- ✓ wzbudzanie w uczniach poczucia odpowiedzialności za własne czyny i zachowanie i ewentualne poniesienie konsekwencji;
- ✓ rozwijanie umiejętności radzenia sobie z napięciem pojawiającym się w trudnych sytuacjach;
- ✓ doskonalenie umiejętności społecznych tj. rozwiązywanie konfliktów, komunikacja interpersonalna, negocjacje.

W swoich działaniach szkoła stara się wykorzystywać czynniki, które chronią ucznia przed zachowaniami agresywnymi, stwarzającymi problemy. Do wyżej wspomnianych czynników należą:

- więź z rodziną;
- opieka dorosłych;
- zainteresowania ucznia;
- podejmowanie aktywności (sportowej, twórczej);
- pozytywny stosunek do szkoły;
- radzenie sobie z emocjami;
- wsparcie w trudnych sytuacjach dorosłych;
- pozytywna grupa rówieśnicza.

## Lokalne zagrożenia przemocą w rodzinie w grupie dorosłych mieszkańców gminy Orla.

### Cel badania.

Kwestionariusz ankiety przeprowadzony wśród 65 dorosłych osób z terenów gminy Orla, na celu miał zbadanie zjawiska przemocy w rodzinie w środowisku lokalnym. Odwoływaliśmy się do takich obszarów jak:

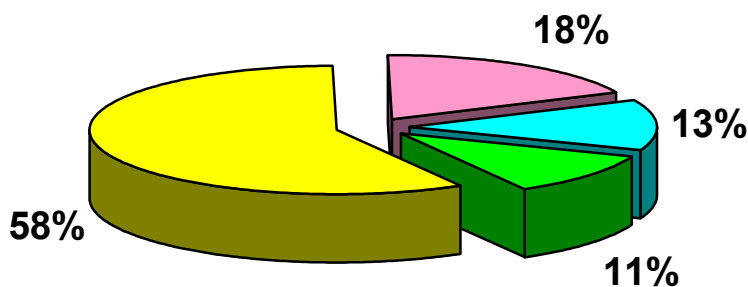
- przemoc w rodzinie wśród osób dorosłych,
- wybrane przekonania dorosłych mieszkańców gminy na temat przemocy w rodzinie,
- przemoc w rodzinie dotycząca dzieci i młodzieży,
- przemoc w rodzinie dotycząca osób starszych i niepełnosprawnych,
- wiedza na temat możliwości uzyskania pomocy oraz reagowanie na przemoc w rodzinie.

### Przemoc w rodzinie wśród osób dorosłych w gminie.

W naszym badaniu interesowało nas przede wszystkim zbadanie skali zjawiska przemocy w rodzinie w gminie i stosowanie jej w stosunku do dzieci. Na początek zapytaliśmy, czy respondenci zauważyli zmiany w natężeniu incydentów przemocy domowej.

58% ankietowanych stwierdziło, że zdecydowanie liczba incydentów przemocy domowej wzrosła, 13% nie zauważyło zmian na przestrzeni ostatnich 10 lat, 18% uważa, że zmalało, a 11% nie miało zdania na ten temat.

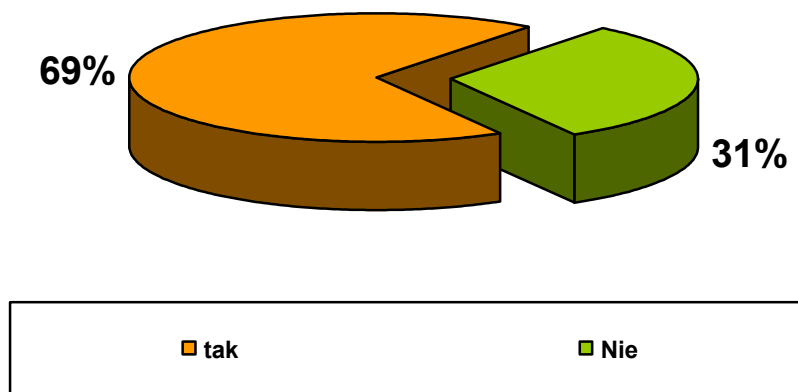
**Jak Pani/Pana zdaniem zmieniło się natężenie przemocy w rodzinie w ciągu ostatnich 10 lat?**



■ przestępczość w rodzinie wzrosła  
■ przestępczość w rodzinie zmalała  
■ nie widzę zmian  
■ trudno powiedzieć

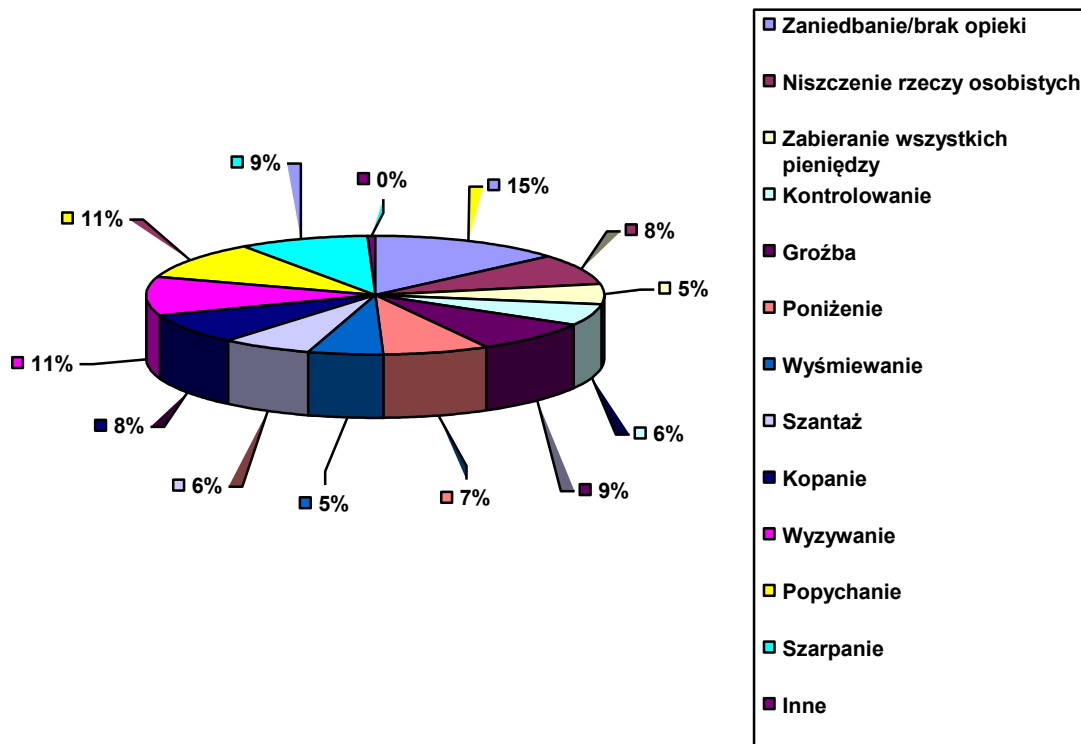
Ponad połowa respondentów deklaruje, że wie o przypadkach przemocy domowej w najbliższym otoczeniu, kiedy sprawca przemocy był pod wpływem alkoholu lub substancji odurzających.

**Czy zna Pani/Pan osoby z państwa otoczenia, które były sprawcami przemocy, będąc pod wpływem alkoholu lub narkotyków?**



Sprawdzając świadomość respondentów o formach, jaką mogą przyjmować zachowania przemocowe, zadano następujące pytanie: *Które z poniższych zjawisk uważa Pani/Pan za przejaw przemocy?* Każdy badany mógł zaznaczyć kilka odpowiedzi. Połowa respondentów nie uznaje za przejaw przemocy zabierania wszystkich pieniędzy wbrew woli osoby, niszczenia rzeczy osobistych lub stanowiących wspólną własność, a także kontrolowania i ograniczania kontaktu ze znajomymi, rodziną. 15% respondentów uważa, że przemocą jest zaniedbanie i brak opieki w przypadku osób, które takiej opieki wymagają. Przemoc może w potocznej świadomości kojarzyć się głównie z agresją fizyczną. Niezwykle ważne jest uświadamianie ludziom, że istnieje także przemoc psychiczna, równie negatywnie, jak przemoc fizyczna, oddziałująca na ludzi, której z całą stanowczością należy się przeciwstawiać, jak i reagować na każdy przejaw braku szacunku i nietolerancji.

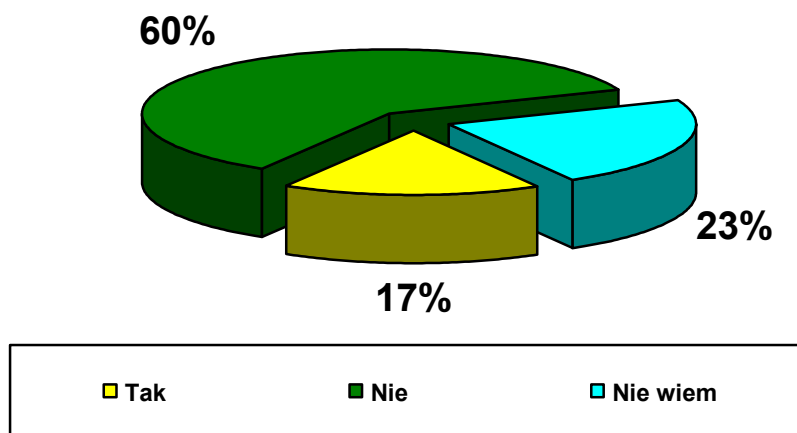
**Które z poniższych zjawisk uważa Pani/Pan za przejaw przemocy?**



**Wybrane przekonania dorosłych mieszkańców gminy na temat przemocy w rodzinie.**

Interesowała nas również postawa badanych względem przemocy. Zapytaliśmy, czy istnieją jakieś specjalne okoliczności, warunki, które mogłyby usprawiedliwiać stosowanie przemocy.

**Czy istnieją okoliczności usprawiedliwiające stosowanie przemocy?**



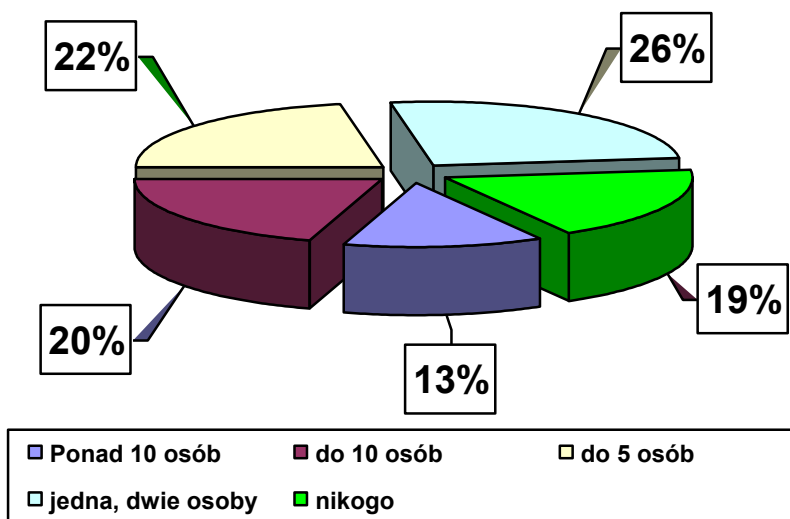


Zdecydowana większość zaprzecza temu stwierdzeniu (60%), 23% badanych nie ma zdania, natomiast, niektórzy z ankietowanych uznają możliwość wystąpienia takich okoliczności.

### Przemoc fizyczna w rodzinie.

Ofiary przemocy domowej niechętnie przyznają się do tego faktu, dlatego warto zadawać, oprócz pytań wprost, również pytania dotyczące tego typu zachowań w najbliższym otoczeniu. 19 % respondentów nie zna osób w najbliższym otoczeniu, które doznają przemocy fizycznej ze strony najbliższych osób. 26 % badanych deklaruje, że zna jedną, dwie takie osoby. Niewielki odsetek badanych (13%) przyznaje, że zna powyżej 10 takich osób, zaś 22% respondentów przyznaje, że zna do 5 takich osób.

**Jaka jest Pani/Pana znajomość osób z najbliższego otoczenia, które doznają przemocy fizycznej ze strony bliskiej osoby?**



### Zakończenie

Opracowana diagnoza przedstawia wyniki badania w zakresie grup zagrożonych zjawiskiem przemocy w gminie Orla. Istota przemocy w rodzinie, trudności w określeniu skali zjawiska oraz dotychczasowy brak badań dotyczących diagnozy zjawiska w gminie Orla skłoniła instytucje współpracujące w projekcie pt.: „PRZEMOC – już nigdy więcej” do głębszej refleksji i dokonania analizy problemu.

W podsumowaniu badań przeprowadzonych w gminie Orla można wyróżnić zasadnicze problemy, jakie pojawiły się w wypowiedziach mieszkańców gminy na temat przemocy w rodzinie. Na podstawie otrzymanych wyników zostaną również podkreślone najważniejsze kwestie, wymagające uwagi ze strony władz samorządowych oraz służb funkcjonujących w

obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, mających wpływ na kształtowanie i wdrażanie praktycznych działań.

Wykorzystanie zróżnicowanych metod badawczych pozwoliło na pokazanie szerszej perspektywy problemu przemocy w rodzinie w gminie Orla.

Informacje uzyskane w drodze badania wskazują, że przemoc w rodzinie jest zjawiskiem często spotykanym. Pogląd taki podziela również większość ekspertów, przy czym podkreślają, że jest to problem powszechny jednak w wielu przypadkach nieświadomiony.

Skalę zjawiska przemocy domowej w gminie Orla starano się również odzwierciedlić, pytając respondentów o znajomość rodzin, w których występuje ten problem. Z punktu widzenia prowadzonych analiz interesujące są wyniki potwierdzające znajomość przez ankietowanych rodzin doświadczających przemocy. Aż 26 % badanych deklaruje, że zna jedną, dwie takie osoby. Niewielki odsetek badanych (13%) przyznaje, że zna powyżej 10 takich osób, zaś 22% respondentów przyznaje, że zna do 5 takich osób.

Do występowania problemu przemocy w rodzinie, najczęściej dochodzi w tych rodzinach, w których pojawiają się jakieś problemy: przede wszystkim alkohol, ale nie tylko – także inne kłopoty, które spadają na rodziny: przede wszystkim problemy finansowe, ale także problemy rodzinne – najczęściej małżeńskie (rzadziej chodzi tu o chorobę czy śmierć kogoś z rodziny, sporadycznie pretekstem są też problemy szkolne dzieci, narkotyki), a także problemy związane z pracą (głównie problemy w pracy i utrata pracy). Jednocześnie nie zawsze musi wystąpić jakiś pretekst – w zależności od formy przemocy, gdy dochodziło do przemocy w rodzinie, na zachowanie sprawcy nie miało wpływu nic szczególnego – przemoc pojawiała się „bez przyczyny”.

Podsumowując nie da się ukryć, iż we wszystkich społeczeństwach i kręgach kulturowych występuje problem przemocy w rodzinie. Zaryzykować można stwierdzenie, iż do niedawna uważano ją za nieodłączny element życia małżeńskiego i rodzinnego niewymagający interwencji i pomocy z zewnątrz. Okazuje się, że przemoc w rodzinie może być zarówno skutkiem jak i przyczyną dysfunkcji w rodzinie. Bez żadnych wątpliwości należy ją utożsamiać z postępowaniem negatywnym, o dużej szkodliwości społecznej.

Do przemocy dochodzi zazwyczaj za szczelnie zamkniętymi drzwiami, bowiem ofiary skrzętnie ukrywają fakt doznawanej krzywdy. Przemoc w rodzinie jest problemem wstydlivym i dlatego trudnym do zdiagnozowania.

Orla, dnia 31 lipca 2012 r.